

Тернопільська обласна рада
Управління освіти і науки Тернопільської облдержадміністрації
Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія
ім. Тараса Шевченка

Кафедра історії та методики навчання

ЗАТВЕРДЖЕНО

Проректор з навчальної роботи

М. Б. Боднар

«28» серпня 2020 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ЕКСКУРСОЗНАВСТВО

рівень вищої освіти перший (бакалаврський)

галузь знань 01 Освіта / Педагогіка

спеціальність 014 Середня освіта (Історія)

освітньо-професійна програма Середня освіта. Історія

Сеньківська Г. Я. Екскурсознавство : [робоча програма навчальної дисципліни для студентів спеціальності 014 Середня освіта (Історія)] / Г. Я. Сеньківська. – Кременець, 2020 р. – 12 с.

Розробник: **Сеньківська Г. Я.**, кандидат історичних наук, викладач кафедри історії та методики навчання

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри історії та методики навчання.
Протокол № 1 від 28 серпня 2020 року

Зав. кафедри _____

І. Б. Скакальська

1. Опис навчальної дисципліни

		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 4	Галузі знань: 01 Освіта / Педагогіка	Вибіркова навчальна дисципліна	
	Спеціальності: 014 Середня освіта (Історія)		
Модулів – 1		Курс:	
Змістових модулів – 2		3-й	
Загальна кількість годин - 120		1-й семестр	
		Лекції	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 самостійної роботи студента – 5	Освітньо-професійна програма підготовки бакалавра	16 год.	6
		Семінарські	
		18 год.	4
		Лабораторні	
		– год.	–
		Самостійна робота	
		86 год.	110
Вид контролю: залік			

Примітка. Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної роботи становить:

для денної форми навчання – 28%–72%;

для заочної форми навчання – 9%–91%.

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Програма вивчення вибіркової навчальної дисципліни «Екскурсознавство» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалавра за спеціальністю 014 Середня освіта (Історія).

Дисципліна «Екскурсознавство» є одним з професійно-орієнтованих курсів програми підготовки фахівців. Вона займає провідне місце в ряду спеціалізованих дисциплін, оскільки практично жодна подорож не обходиться без здійснення екскурсійної діяльності. Таким чином, екскурсійна діяльність фактично стає четвертим стовпом туристського продукту, що підтверджується і українським законодавством згідно з положеннями якого її віднесено до когорти характерних туристичних послуг. Про це свідчать і тенденції розвитку міжнародного туризму: саме пізнавальний туризм стає дедалі популярнішим і користується високим попитом серед туристів багатьох країн світу. Тому ознайомлення з основами екскурсійної справи є важливою складовою підготовки фахівців, відповідає сучасним запитам і тенденціям розвитку галузі.

Об'єктом вивчення курсу є екскурсія як одна з форм туристських послуг, а предметом вивчення курсу є технологія організації надання екскурсійних послуг.

Мета курсу полягає у засвоєнні теоретичних та надбанні практичних навичок з основ екскурсійного обслуговування.

Завдання курсу:

- засвоєння основ екскурсійної теорії;
- оволодіння основними прийомами екскурсійної методики;
- придбання практичних навичок розробки та проведення екскурсій.

Екскурсії відіграють важливу функціональну роль у задоволенні рекреаційних потреб людини: духовних, естетичних, інформаційних. Вони формують відповідні типи рекреаційної діяльності, які дозволяють моделювати рекреаційну діяльність людини, пов'язану з пізнанням навколишнього світу: особливостей природи, історичних подій, традицій, вірувань, творчих здобутків людства.

Формою підсумкового контролю є залік.

Курс «Екскурсознавство» спрямований на формування у студентів таких професійних компетентностей:

Інтегральна компетентність:

Здатність розв'язувати в професійній педагогічній діяльності в галузі середньої освіти або в процесі навчання складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми, що передбачає застосування теорій та методів педагогічної науки і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

Загальні компетентності (ЗК)

ЗК 2 Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК 3 Знання і розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК 4 Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК 7 Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК 8 Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК 12 Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та введення здорового способу життя.

Програмні результати навчання

Знання:

ПРН 1 Розуміти контекст, причини та наслідки історичних подій і використовувати ці знання у професійній діяльності.

ПРН 2 Демонструвати знання філософії, педагогіки, психології, що сприяють розвитку загальної культури й соціалізації особистості й уміння їх використовувати у професійній і соціальній діяльності.

ПРН 4 Розглядати суспільні явища у розвитку та в конкретно-історичних умовах певного часу; співставляти історичні події, явища з періодами (епохами), орієнтуватися в науковій періодизації історії.

ПРН 5 Розуміти загальні та специфічні риси історичного розвитку різних регіонів України, Європи та світу, чинники, що зумовлюють різноманіття культур та національних спільнот, ефективно співпрацювати з носіями різних історичних та культурних цінностей.

Вміння:

ПРН 14 Діяти в межах етики професійних взаємин.

ПРН 20 Виявляти готовність приймати рішення у складних і непередбачуваних умовах, що потребує застосування нових підходів та прогнозування майбутніх наслідків на основі отриманих професійних знань.

ПРН 21 Здатність до самостійного навчання упродовж життя, розвиток мотивів самоактуалізації у сфері професійної діяльності, уміння застосовувати творчі здібності, які характеризують готовність до створення принципово нових ідей.

3. Програма курсу «ЕКСКУРСОЗНАВСТВО»

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ОСНОВИ ЕКСКУРСОЗНАВСТВА ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ЕКСКУРСІЙНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ

Тема 1. Експерсії в системі рекреаційної діяльності.

Рекреаційна концепція вільного часу.

Рекреаційні потреби.

Рекреаційна діяльність.

Рекреаційна сутність експерсій.

Контрольні запитання:

1. Дайте визначення понять: вільний час, рекреаційний час, рекреація, рекреаційні потреби.
2. В чому полягає суть експерсії, з точки зору діяльнісного та функціонального підходів?
3. Які фактори впливають на сприйняття експерсійного обслуговування?

Тема 2. Основи експерсійної теорії.

Теорія експерсійної справи.

Сутність експерсійної справи.

Ознаки та функції експерсій.

Класифікації експерсій: за змістом, місцем проведення, складом учасників, способом пересування, формою проведення (експерсі – масова, експерсія-прогулянка, експерсія-

обговорення, екскурсія-концерт, екскурсійний спектакль), навчальна екскурсія, екскурсійна інформація, тематика екскурсій.

Визначення назви екскурсій.

Контрольні запитання:

1. Дайте визначення поняття „екскурсія”.
2. Назвіть головні ознаки екскурсії.
3. Що таке теорія екскурсійної справи?
4. Які функції виконує екскурсія?
5. Наведіть приклади класифікацій екскурсій за різними критеріями.

Тема 3. Основи екскурсійної методики.

Екскурсійний метод пізнання. Види екскурсійного аналізу.

Сутність поняття „екскурсійна методика”. Аспекти екскурсійної методики. Варіанти методичної комбінації показу і розповіді в екскурсіях.

Контрольні запитання:

1. У чому полягає сутність екскурсійного методу?
2. У чому полягає сутність екскурсійної методики?
3. Назвіть основні вимоги екскурсійної методики.

Тема 4. Методика підготовки екскурсії.

Організація підготовки інноваційного екскурсійного продукту. Стадії процесу підготовки екскурсії. Елементи схематичної структури екскурсії.

Етапи розробки екскурсії:

Визначення мети і завдань екскурсії.

Формулювання теми.

Підбір літератури і складання бібліографії.

Вивчення інших джерел, матеріалів.

Ознайомлення з експозиціями та фондами музеїв.

Відбір та вивчення екскурсійних об'єктів.

Складання маршруту екскурсії.

Обхід (об'їзд) маршруту.

Підготовка контрольного тексту екскурсії.

Комплектування „портфеля екскурсовода”.

Визначення методичних прийомів і техніки проведення екскурсії.

Складання технологічної карти.

Висновки методиста на текст екскурсії і методичну розробку.

Складання індивідуальних текстів.

Прийом (здача) екскурсії.

Затвердження екскурсії.

Контрольні запитання:

1. Назвіть основні етапи розроблення нової екскурсії та охарактеризуйте зміст кожного з них.
2. Яку структуру має екскурсія.
3. Що таке екскурсійні об'єкти? Як вони класифікуються?
4. Що таке паспорт об'єкта і який його зміст?
5. Як розробляється маршрут екскурсії?
6. Яка документація повинна супроводжувати кожну екскурсію і бути на екскурсійному підприємстві?

7. Як проводиться підготовка екскурсовода до вже розробленої, але нової для нього екскурсії?

Тема 5. Методика проведення екскурсії. Специфіка і класифікація методичних прийомів.

Показ екскурсії.

Характерні особливості екскурсійного показу.

Методичні прийоми показу.

Розповідь в екскурсії.

Методичні прийоми розповіді.

Особливі методичні прийоми проведення екскурсії.

Системна взаємодія елементів і компонентів екскурсійного процесу.

Контрольні запитання:

1. Розкрийте зміст понять: методичні прийоми, методика проведення екскурсії.
2. У чому полягають особливості показу в екскурсії.
3. Розкрийте сутність основних методичних прийомів показу.
4. Розкрийте сутність основних методичних прийомів розповіді. У чому полягають особливості їх застосування у практиці екскурсійної діяльності?

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ. ОСНОВИ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ЕКСКУРСОВОДА

Тема 6. Професія – екскурсовод.

Зміст роботи екскурсовода. Вимоги до екскурсовода.

Опанування екскурсоводом методичних прийомів.

Дотримання техніки проведення екскурсій.

Основні вимоги техніки проведення екскурсії.

Професійна спеціалізація екскурсоводів. Етапи професійного становлення екскурсовода.

Контрольні запитання:

1. Назвіть основні вимоги до екскурсовода.
2. Від яких умов залежить рівень ефективності екскурсій?
3. У чому полягають особливості техніки проведення екскурсії?
4. Які основні рекомендації щодо кращого освоєння методичних прийомів проведення екскурсії, вироблення необхідних вмій і навичок?

Тема 7. Основи спеціалізації роботи екскурсовода.

Особливості проведення оглядових екскурсій. Багатопланові та однопланові екскурсії по місту.

Особливості проведення екскурсій на історичну тематику.

Особливості проведення екскурсій на архітектурну тематику.

Особливості проведення мистецтвознавчих екскурсій.

Особливості підготовки і проведення літературних екскурсій.

Специфіка підготовки і проведення музейних екскурсій. Особливості оглядових і тематичних музейних екскурсій. Етапи процесу підготовки музейної екскурсії.

Природознавчі і географічні екскурсії.

Заміські екскурсії.

Контрольні запитання:

1. У чому полягають особливості проведення екскурсій на історичну, архітектурну тематики?
2. Що таке дорожня екскурсійна інформація і які особливості її подання?
3. У чому полягають особливості проведення літературних, природознавчих і географічних екскурсій?

Тема 8. Розвиток екскурсійної справи в контексті еволюції туристичної діяльності в Україні.

Прообраз туризму в мандрівках давнини (IX–XIX ст.)

Початок організованого туризму, зародження і становлення екскурсійної справи (кін. XIX– поч. XX ст.)

Створення централізованої системи управління туризмом.

Відновлення і розвиток екскурсійної справи в повоєнній радянській Україні (50–80-і рр. XX ст.).

Екскурсійна справа на сучасному етапі.

Контрольні запитання:

1. Назвіть основні етапи та фактори становлення і розвитку екскурсійної діяльності в Україні.
2. У чому полягала діяльність перших осередків екскурсійної діяльності в Україні?
3. Як відбувався розвиток екскурсійної справи в Західній Україні („Пласт”, „Плаї”, „Січ” та ін.) ?
4. Що являє собою централізована система управління туризмом та екскурсійною діяльністю в радянські часи? Які були її позитивні та негативні риси.
5. Які зміни в організації екскурсійної діяльності відбулися в Україні в останньому десятиріччі XX ст.?

4. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Теми	Кількість годин			
	Лекції	Семінари	Самостійна робота	Індивідуальна робота
Модуль 1 Основи екскурсознавства та організація екскурсійного обслуговування	10	12	28	20
1. Екскурсії в системі рекреаційної діяльності	2	2	4	2
2. Основи екскурсійної теорії.	2	2	4	4
3. Основи екскурсійної методики.	2	2	6	4
4. Методика підготовки екскурсії.	2	4	8	6
5. Методика проведення екскурсії.	2	2	6	4

Модуль 2 Основи професійної майстерності екскурсовода	6	6	22	16
6. Професія – екскурсовод.	2	2	6	4
7. Основи спеціалізації роботи екскурсовода.	2	2	8	6
8. Розвиток екскурсійної справи в контексті еволюції туристичної діяльності в Україні.	2	2	8	6
Всього годин:	16	18	50	36

5. Теми семінарських занять

1. Рекреаційна концепція вільного часу.
2. Екскурсія – складова шкільного навчально-виховного процесу.
3. Екскурсія, її значення і ознаки.
4. Класифікація екскурсій.
5. Методика підготовки та проведення екскурсії.
6. Професійна майстерність екскурсовода.
7. Особливості проведення екскурсій в музеях.
8. Історія розвитку екскурсійної справи у контексті еволюції туристичної діяльності в Україні.

Всього – 18 год.

6. Завдання для самостійної роботи

1. Екскурсії в системі рекреаційної діяльності.
2. Особистість екскурсовода.
3. Ораторське мистецтво – важлива умова успішного проведення екскурсії.
4. Комунікаційна майстерність екскурсовода.
5. Специфіка роботи екскурсовода з іноземними туристами.
6. Основи правового регулювання екскурсійної діяльності.
7. Загальні положення законодавства України стосовно екскурсійної діяльності.
8. Правовий статус екскурсанта. Страхування та медична допомога. Забезпечення безпеки.
9. Організація підприємництва в сфері надання екскурсійних послуг.
10. Вдосконалення екскурсійної діяльності в контексті Державної програми розвитку туризму в Україні до 2010 року.
11. Модель управління екскурсійною діяльністю на національному рівні.
12. Міжнародні правові акти з регулювання туристичної діяльності.

Всього – 50 год.

Для опанування матеріалу та підвищення рівня знань передбачена самостійна робота в обсязі 50 годин. В якості основних видів самостійної роботи студентів передбачено:

- вивчення конспекту лекцій згідно з модульною системою,
- підготовка до семінарсько-практичних занять,
- опрацювання окремих питань програми, які не викладаються на лекціях .

Студенти повинні самостійно опрацювати певні теми чи окремі питання з тих тем, які частково висвітлюються на лекційних заняттях. Результати такого опрацювання матеріалу будуть регулярно перевірятися викладачем під час індивідуальних занять, а подекуди і на семінарських.

7. Завдання для індивідуальної роботи

1. Ознайомлення з „Правилами проведення туристських походів, експедицій і екскурсій з учнівською і студентською молоддю України” та іншими інструктивними матеріалами.
2. Підготовка екскурсії відповідно розглянутих етапів.
3. Підготовка методичної розробки екскурсії.
4. Розробка структури і змісту позаурочної екскурсії як виховного заходу.
5. Ознайомлення із зразками методичної роботи екскурсовода.

Всього – 36 год.

Критерії оцінювання ІНДЗ

№ з/п	Критерії оцінювання роботи	Максимальна кількість балів за кожним критерієм
1.	Обґрунтування актуальності, формулювання мети, завдань та визначення методів дослідження	4 балів
2.	Складання плану дослідження	3 бали
3.	Критичний аналіз суті та змісту першоджерел. Виклад фактів, ідей, результатів досліджень у логічній послідовності. Аналіз сучасного стану дослідження проблеми, розгляд тенденцій її подальшого розвитку	10 балів
4.	Доказовість висновків, обґрунтованість власної позиції, пропозиції щодо розв'язання проблеми, визначення перспектив дослідження	4 бали
5.	Дотримання вимог щодо технічного оформлення структурних елементів роботи (титульний аркуш, план, вступ, основна частина, висновки, додатки (якщо вони є), список використаних джерел)	4 бали
Разом		25 балів

Примітка. Максимальна кількість балів, яку може отримати студент за виконання ІНДЗ становить 25 балів. Не виконання ІНДЗ оцінюється у 0 балів.

Шкала оцінювання ІНДЗ

Рівень виконання	Кількість балів, що відповідає рівню	Оцінка за традиційною системою
Високий	22-25	Відмінно
Достатній	16-21	Добре
Середній	10-15	Задовільно
Низький	0-9	Незадовільно

„Відмінно” відповідає 22-25 балам, ставиться: при виконанні ІНДЗ у повному обсязі, теоретична та практична (за наявності) частини не мають помилок; відповіді на запитання вичерпні й аргументовані; оформлення відповідає вимогам, робота виконана вчасно.

„Добре” відповідає 16-21 балам, ставиться якщо: ІНДЗ виконано в повному обсязі і не має помилок, які потребують її переробки; відповіді на запитання даються по суті, але не в деталях.

„Задовільно” відповідає 10-15 балам, ставиться, якщо ІНДЗ виконано не в повному обсязі; мають місце помилки; оформлення не відповідає вимогам; відповіді на запитання даються не в повному обсязі.

„Незадовільно” відповідає 0-9 балам, виставляється якщо: ІНДЗ виконана не в повному обсязі; мають місце суттєві помилки, які тягнуть за собою переробку; оформлення не відповідає вимогам; на запитання студент дає неправильні відповіді.

- 8. Методи навчання:** лекції, семінарські заняття, аналітична робота з різними видами і формами першоджерел або оригіналами, розкриття їхньої цінності та інформації, котра міститься в них.

9. Методи контролю: наочні, словесні, репродуктивно-пошукові, проблемні, практичні, залік на підвищення рейтингу.

10. Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
75-81	C		
67-74	D	задовільно	
60-66	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бабарицька В., Короткова А., Малиновська О. Екскурсознавство і музеєзнавство : Навчальний посібник. – К. : Альтерпрес, 2007. – 464 с.
2. Петранівський В. Л., Рутинський М. Й. Туристичне красзнавство : Навч. посіб. / За ред. проф. Ф. Д. Заставного. – К.: Знання, 2006. – 575 с.
3. Тирик Я. Дорогами і стежками Івана Франка : Туристичний путівник. – Л. : Простір. – М., 2002. – 44 с.
4. Царик Л. П., Чернюк Г. В. Природні рекреаційні ресурси : методи оцінки й аналізу. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2001.
5. Федорченко В. К., Мініч І. М. Туристський словник-довідник : Навчальний посібник. – К. : „Дніпро”, 2000. – 160 с.
6. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про туризм», від 18 листопада 2003 року, № 1282- IV.
7. Емельянов Б. В. Экскурсоведение: Учебник. - 3-е изд., перер. и дополн. / Б. В. Емельянов. - М.: Сов. спорт, 2000. – 224 с.
8. Емельянов Б.В. Экскурсоведение: Учебник. – М.: Сов. спорт, 2004. – 216 с.
9. Менеджмент туризма: Туризм как объект управления: Учебник под. ред. Квартальнова В.А. - М.: Финансы и статистика, 2002. - 302с.
10. Організація екскурсійної діяльності. Опорний конспект лекцій. Укладач О.О. Каролоп.- К.: КНТЕУ. - 2002. – 45 с.
11. Савина Н. В. , Горбылева З .М. Экскурсоведение; Уч. пособие / Н.В. Савина, З. М. Горбылева. – Минск.: БГЭУ, 2004. – 335 с.
12. Федорченко В. К., Костюкова О. М., Дьорови Т. А., Олексійко М. М. Історія екскурсійної діяльності в Україні: Навч. посібник.- К.: “Кондор”, 2004. – 166 с.
13. Чагайда І. М., Грибакова С. В. Екскурсознавство: Навч. посібник. – К.: “Кондор”, 2004. – 204 с.

14. Прокопчук В. С. Шкільне краєзнавство: Навч. Посібник. – К.: “Кондор”, 2011. – 338 с.

14. Інформаційні ресурси

1. Бібліотека КОГПА ім. Тараса Шевченка (книжковий фонд).
2. Електронна бібліотека КОГПА ім. Тараса Шевченка.
3. Бібліотека кафедри історії та методики навчання.
4. Кабінет Міністрів України / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/>
5. Законодавство України / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada.kiev.ua/>
6. Державний комітет статистики України / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
7. Національна бібліотека ім. В.І. Вернадського / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/>
8. Платформа Moodle.